

گفت‌وگو با «امیر عابدی» رییس کمیسیون توسعه صادرات غیرنفتی اتاق بازرگانی ایران

تأثیر بهبود فضای کسب‌وکار در کاهش ریسک‌های تجاری

تجارت خارجی به‌عنوان یکی از اجزای تولید ناخالص داخلی، رشد اقتصادی را متأثر می‌سازد. بهبود صادرات نیازمند ایجاد محیط رقابتی و حضور گسترده‌تر در بازارهای جهانی است. در دهه‌های اخیر، تحریم‌های بین‌المللی گسترده و ریسک‌های سیاسی مرتبط با آن از یک طرف و ساختار نامناسب و پر نوسان اقتصادی و قواعد، قوانین و مقررات از طرف دیگر، فضای تولید و تجارت را با چالش‌های جدی روبه‌رو ساخته است.

امیر عابدی، رییس کمیسیون صادرات غیرنفتی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی ایران همچنین می‌گوید که توجه به متنوع کردن بازارها و محصولات صادرات دارای اهمیت است؛ قابل توجه است که ایران در میان شرکای تجاری کلیدی اغلب کشورهای همسایه قرار ندارد و بازار صادرات و واردات برای آن‌ها محسوب نمی‌شود. تمرکز بر محیط همسایگی به معنای تمرکز بر تنها هفت درصد اقتصاد جهانی و به بهای نادیده گرفتن ۹۳ درصد دیگر است که نشان‌دهنده عدم تنوع بازار صادراتی است.

او یادآوری می‌کند که ایجاد و گسترش شرکت‌های سهامی، شرکت‌های مدیریت صادرات و تشکل‌ها در حوزه صادرات محصولات کشاورزی، بویژه در محصولات گلخانه‌ای با توجه به حجم زیاد سرمایه‌گذاری، مفید است. ولی افزایش تجارت و توسعه صادرات غیرنفتی، ایفای نقش پویای فعالان اقتصادی و تعامل گسترده بخش خصوصی و دولتی در تصمیم‌سازی‌ها، بهبود فضای کسب‌وکار و رفع چالش‌های محیطی در کاهش ریسک‌های تجاری را بسیار حائز اهمیت می‌داند و می‌گوید که سهم بخش خصوصی از صادرات غیرنفتی تنها در حدود ۲۰ درصد است که مقدار بالایی در مقایسه با سهم شرکت‌های بزرگ که عمدتاً خصوصی هستند، نیست، اما دولت بیشتر فشار را بر آن قرار داده است که جای تأمل دارد. مشروح این گفت‌وگو را در ادامه مطالعه کنیم.

◆ در حوزه مدیریت تجارت خارجی کالاها، به چه انتظاراتی پاسخ داده نشده است؟

صادرات و واردات و به‌طور کلی تجارت در وهله اول به ثبات نیاز دارد. ایجاد فضای با اطمینان و باثبات در زمینه اقتصادی، سیاسی، قوانین و مقررات لازمه روابط سازنده و تعامل مؤثر تجاری است و بایستی در ابعاد داخلی و خارجی وقوع یابد.

در دهه‌های اخیر تحریم‌های بین‌المللی گسترده و ریسک‌های سیاسی مرتبط با آن از یک طرف و ساختار نامناسب و پرنوسان کلان اقتصادی و قواعد، قوانین و مقررات از طرف دیگر، فضای تولید و تجارت را با چالش‌های جدی مواجه ساخته است. فراهم نمودن فضای باثبات سیاسی و اقتصادی، ایجاد محیط باثبات، عدم تصمیم‌گیری‌های شتاب‌زده، عدم صدور بخشنامه‌های مکرر و گاهی متناقض در حوزه تجارت خارجی از جمله انتظاراتی است که مغفول مانده است.

ادبیات اقتصادی رشد مبتنی بر صادرات بر مزایای تعیین قیمت کالاهای صادراتی جهت تخصیص منابع برای تولید اشاره دارد. از این‌رو جلوگیری از قیمت‌گذاری دستوری و نوسانات شدید نرخ ارز ضروری بوده این در حالی است که این مهم پاسخ داده نشده است.

در امر صادرات، زنجیره تأمین بسیار اهمیت دارد و تلاش در جهت تکمیل آن برای پایداری در بازارها ضروری است. بحث تکمیل سامانه جامع تجارت از موضوع‌های مورد انتظار بخش خصوصی است.

◆ به نظر شما ریشه‌ها و دلایل مسائل حوزه تجارت خارجی کشور چیست؟

بی‌ثباتی و وجود نا اطمینانی‌های مختلف، فضای تجارت کشور را با مشکلات و چالش‌های جدی مواجه ساخته است. در دهه‌های اخیر اقتصاد ایران دوران پرفراز و نشیبی را پشت سر گذاشته است. نا اطمینانی اقتصادی: نوسانات در اقتصاد (تورم بالا، نوسان زیاد نرخ ارز، کسری بودجه دولت)، نا اطمینانی سیاسی: تحریم‌ها، افزایش هزینه‌های تجارت، افزایش هزینه‌های انتقال پول، تعدد بخشنامه‌های خلق‌الساعه، عدم تنوع در بازارهای هدف و عدم تنوع محصولات صادراتی، عدم توسعه زنجیره ارزش، دانش ناکافی تجار در شناسایی و ورود به بازارهای صادراتی، عدم دسترسی به اطلاعات به موقع، کمبود دفاتر بازاریابی و مشاوره و کمبود شرکت‌های مدیریت صادرات، ضعف زیرساخت‌های تجاری (حمل‌ونقل، پایانه‌ها، دفاتر تجاری، ضمانت‌نامه، نقل‌وانتقال پول، قوانین و مقررات)، ضعف دستگاه دیپلماسی تجاری در

وزارت امور خارجه جهت پشتیبانی از تجارت از جمله مهم‌ترین چالش‌های حوزه صادرات غیرنفتی در ایران بوده است.

◆ رابطه بین جهش تولید و صادرات از نظر شما چگونه توضیح داده می‌شود و تحلیل شما از چگونگی تحقق عملی این رابطه در فضای تولید و تجارت کشور چیست؟

تجارت خارجی یکی از اجزای تولید ناخالص داخلی بوده و به‌تبع آن رشد اقتصادی را متأثر می‌سازد. به بیان دیگر یکی از عوامل مهم دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی پایدار، رونق صادرات است که مهم‌ترین هدف سیاست‌گذاری در بخش تجارت خارجی را تشکیل می‌دهد. در اقتصاد ایران با توجه به اهمیت کاهش وابستگی اقتصاد کشور به درآمدهای ارزی حاصل از صدور نفت خام و عدم وابستگی به اقتصاد تک‌محصولی، تنوع بخشیدن به درآمدهای ارزی از طریق افزایش صادرات غیرنفتی و نقش آن در کاهش وابستگی‌ها سبب شده تا افزایش سهم اقتصاد ایران در تجارت بین‌الملل مورد تأکید برنامه‌های توسعه اقتصادی قرار گیرد. توجه به صادرات غیرنفتی و اقدامات مؤثر در جهت بهبود آن، نیازمند ایجاد محیط رقابتی است و این خود حضور گسترده‌تر در بازارهای جهانی را ناگزیر می‌سازد. بر اساس آخرین آمار سازمان توسعه تجارت، ارزش تجارت کالایی کشور در سال ۱۴۰۰ برابر با ۸۷/۸ میلیارد دلار بوده که در مقایسه با کل سال ۱۳۹۹ حاکی از بهبود روند تجارت

در اقتصاد ایران با

توجه به اهمیت

کاهش وابستگی

اقتصاد کشور

به درآمدهای

ارزی حاصل از

صدور نفت خام

و عدم وابستگی

به اقتصاد

تک‌محصولی،

تنوع بخشیدن

به درآمدهای

ارزی از طریق

افزایش صادرات

غیرنفتی و نقش

آن در کاهش این

وابستگی‌ها سبب

شده تا افزایش

سهم اقتصاد

ایران در تجارت

بین‌الملل مورد

تأکید برنامه‌های

توسعه اقتصادی

قرار گیرد.

◆ زیرساخت‌های صادرات کالاها به‌ویژه صادرات بخش کشاورزی کشور را چگونه می‌بینید؟ برای رسیدن به یک وضعیت مطلوب و مورد انتظار، به کارگیری چه الگویی را پیشنهاد می‌نمایید؟

در محصولات کشاورزی با مازاد تولید مواجه هستیم که این مازاد تولید در سردخانه‌ها و انبارها ذخیره می‌شود. در واقع مازاد عرضه نسبت به تقاضای داخل ناشی از بی‌برنامگی در سیاست‌گذاری و طرح آمایش کشاورزی و بخصوص در طرح الگوی کشت گریبان‌گیر بخش کشاورزی است. عدم دسترسی به آمار و اطلاعات کافی در خصوص محصولات کشاورزی از دیگر مشکلات است. به این صورت که از میزان کشت محصولات اطلاعات دقیقی نیست. به‌عنوان نمونه در مورد پیاز یا سیب‌زمینی درباره میزان سطح زیر کشت آن‌ها اطلاعات تجمیع شده‌ای در دسترس نیست. در صورتی که وزارت کشاورزی می‌توانست اطلاعات را تجمیع نماید و به‌صورت هر شش ماه یک‌بار انتشار دهد، می‌توانست به برنامه‌ریزی در سطح خرد و کلان و تنظیم و ثبات بازار کمک مؤثر نماید. در حال حاضر برای کشاورزان بحث تجاری بسیار با اهمیت است. بخصوص در محصولات گلخانه‌ای شکل‌گیری زنجیره تأمین حائز اهمیت است. ایجاد و گسترش شرکت‌های سهامی و کنسرسیوم‌ها، شرکت‌های مدیریت صادرات در حوزه صادرات محصولات کشاورزی بخصوص در محصولات گلخانه‌ای با توجه به حجم زیاد سرمایه‌گذاری در این حوزه مفید است. این تشکل‌ها قادر هستند از طریق مدیریت بازار در ایجاد تعادل در عرضه و تقاضای بازار نقش بسزایی داشته باشند. همچنین وجود آن‌ها در مذاکرات با طرف‌های خارجی و تنظیم قراردادهای می‌تواند مفید باشد و در کاهش ریسک و افزایش ضریب نفوذ مؤثر باشد.

توجه به کالاهای استراتژیک در کشور نشان می‌دهد که بی‌توجهی به آمایش سرزمین بر آن‌ها حاکم بوده است به‌طوری که کالاهای آبر در مناطقی که با کمبود آب مواجه هستند، کشت شده است.

زیرساخت‌های صادرات کالاها به‌ویژه صادرات بخش کشاورزی کشور بسیار نامناسب است. امکانات لجستیکی و نگهداری و حمل محصولات فسادپذیر کشاورزی باید تأمین شود.

ضعف ناوگان یخچال‌دار برای حمل محموله‌های صادراتی محصولات کشاورزی از مهم‌ترین چالش‌های سر راه صادرات است. آموزش تجار و صادرکنندگان در بخش کشاورزی از مهم‌ترین الزامات توسعه کمی و کیفی صادرات محصولات کشاورزی که بایستی تمام متولیان و دستگاه‌های اجرایی بخصوص اتاق‌های بازرگانی، تعاون و اصناف ایران و تشکل‌های مرتبط برنامه‌ریزی هدفمندتری را انجام دهند. به طور کلی

است که ۴۴/۶ میلیارد دلار به واردات و ۴۳/۲ میلیارد دلار به صادرات غیرنفتی اختصاص داشته است. این در حالی است که کسری تراز تجاری در مقایسه با دو سال ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ از کاهش کسری و بهبود تراز تجاری ناشی از بهبود درآمدهای صادراتی حکایت دارد.

◆ ارزیابی شما از نقشی که حاکمیت در مبادلات تجاری بین‌المللی ایفا کرده است، چیست؟

همان‌گونه از مباحث تئوری بازی‌ها می‌دانیم، دولت با ایجاد فضای مناسب تجارت و قواعد مؤثر نقش کلیدی در فرآیند تجارت دارد.

علاوه بر فراهم نمودن فضای باثبات و مطمئن کلان اقتصادی، بهبود زیرساخت‌های تجاری نظیر توسعه حمل‌ونقل، لجستیک صادراتی و سرمایه‌گذاری در ایجاد پایانه‌های صادراتی در بازارهای هدف، عدم صدور بخشنامه‌های خلق‌الساعه، شناسایی قوانین و مقررات محل تجارت و حذف آن‌ها و فعال شدن بیش از پیش دستگاه دیپلماسی تجاری - اقتصادی در وزارت امور خارجه می‌تواند مؤثر باشد. از طرف دیگر توجه به متنوع کردن بازارها و محصولات صادراتی بسیار حائز اهمیت است. در سال‌های اخیر به کشورهای همسایه توجه بیشتری شده است. آمارها نشان می‌دهد که همسایگان ما با وجودی که خودشان سهم بسزایی از صادرات کشور را به خود اختصاص داده‌اند، نیازمند نقش‌آفرینی در اقتصاد جهانی و زنجیره ارزش جهانی هستند. شایان ذکر است که ایران در میان شرکای تجاری کلیدی اغلب کشورهای همسایه قرار ندارد و در برنامه‌ها و اسناد، کشورهای منطقه به ایران توجه ندارند؛ به بیان دیگر ایران بازار صادراتی و وارداتی مهمی برای اغلب همسایگان محسوب نمی‌شود. موقعیت ضعیف ایران در بازارهای همسایه، یکی دیگر از عواملی است که بر نگرش آن‌ها در قبال ایران تأثیر می‌گذارد. همچنین قابل توجه است که تمرکز بر محیط همسایگی، به معنای تمرکز بر تنها ۷ درصد از اقتصاد جهانی و به بهای نادیده گرفتن ۹۳ درصد دیگر است که نشان‌دهنده عدم تنوع بازارهای صادراتی است. همان‌طوری که می‌دانید، سهم اعظمی از صادرات غیرنفتی، شامل صادرات پتروشیمی و فولادی‌ها و فلزات رنگی و ... توسط شرکت‌های بزرگ صورت می‌گیرد که بخش بزرگی از آن‌ها خصولتی هستند. سهم بخش خصوصی از صادرات غیرنفتی تنها ۱۰ میلیارد دلار است (حدود ۲۰ درصد) که سهم بالایی در مقایسه با شرکت‌های بزرگ نیست ولی دولت قسمت اعظم فشار را بر این گروه قرار داده است که جای تأمل دارد.

همان‌گونه از

مباحث تئوری

بازی‌ها می‌دانیم،

دولت با ایجاد

فضای مناسب

تجارت و قواعد

مؤثر نقش کلیدی

در فرآیند تجارت

دارد. علاوه بر

فراهم نمودن

فضای باثبات

و مطمئن کلان

اقتصادی، بهبود

زیرساخت‌های

تجاری نظیر

توسعه

حمل‌ونقل،

لجستیک

صادراتی و

سرمایه‌گذاری در

ایجاد پایانه‌های

صادراتی در

بازارهای هدف،

عدم صدور

بخشنامه‌های

خلق‌الساعه،

شناسایی قوانین

و مقررات محل

تجارت و حذف

آن‌ها و فعال

شدن بیش از

پیش دستگاه

دیپلماسی

تجاری - اقتصادی

در وزارت امور

خارجه می‌تواند

مؤثر باشد.

این برهه از زمان که مشکلات منطقه‌ای نظیر جنگ روسیه و اوکراین وجود دارد، شناسایی فرصت‌ها و بهره‌گیری مناسب از آن‌ها ضرورت دارد تا نقش سریع ایران در جذب بازارهای بین‌المللی پیگیری شود. حضور مستمر ایرانیان در نمایشگاه‌های بین‌المللی و هیئت‌های تجاری در معرفی محصول و صادرات محصولات ایرانی مناسب است.

از طرف دیگر وجود تحریم‌ها و موانع بانکی شدید به دلیل نبود تعاملات بانکی مستقیم، هزینه برای انتقال پول را افزایش داده به طوری که فعالان اقتصادی برای انتقال پول از روش‌های پُر ریسک و پرهزینه استفاده می‌نمایند که منجر به خروج جمعی از فعالان اقتصادی از تجارت شده که نتیجه آن از دست دادن بازار و کاهش صادرات است. شایان توجه است که ادامه روند موجود امکان ترمیم ساختارهای بیمار را دشوار می‌نماید.

توجه به شرکت‌های دانش‌بنیان و فناورانه و شرکت‌هایی که در بخش زنجیره تأمین فعالیت دارند برای حفظ بازارهای موجود و مشتری‌ها و حمایت از آن‌ها ضروری است. بهبود فضای کسب‌وکار در کنار تمام عوامل اشاره شده توأم با آرامش در کاهش ریسک‌های تجاری بسیار حائز اهمیت است. ♦♦

سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی با محوریت توسعه صادرات و گسترش زنجیره تأمین و اطمینان از ثبات قوانین به‌منظور برنامه‌ریزی صحیح صادرکنندگان در تنظیم قراردادهای خارجی لازم است.

♦♦ در آخر یک سؤال مهم از جنابعالی به‌عنوان یک فعال اقتصادی در حوزه تولید و تجارت این است که وظایف ذاتی فعالان اقتصادی در سیستم تجارت خارجی چیست؟ و ارزیابی شما از چگونگی توفیق آن‌ها در ایفای نقش در این حوزه چه می‌باشد؟

در راستای افزایش تجارت و توسعه صادرات غیرنفتی و ارزآوری در کشور، ایفای نقش پویای فعالان اقتصادی برای توسعه صادرات هم به‌صورت کمی و هم کیفی لازم است. تعامل گسترده بخش خصوصی و دولتی در تصمیم‌سازی‌ها و مطالبه‌گری گسترده بخش خصوصی و تقویت فرهنگ مطالبه‌گری در کشور نیز از ضروریات است.

فعالان اقتصادی به‌عنوان سربازان خط مقدم تجارت کشور در سال‌های اخیر با مشکلات گسترده مواجه شده‌اند. عوامل محیطی نامناسب نظیر نرخ تورم بالا، جهش‌های ناگهانی نرخ ارز و عدم پایداری آن، تغییرات مکرر نرخ تعرفه‌ها و وجود موانع غیرتعرفه‌ای نظیر ممنوعیت واردات بسیاری از کالاها؛ عدم دسترسی به بازارها به دلیل وضع عوارض صادراتی، ممنوعیت‌های صادراتی برای تنظیم بازار داخلی، گاهی بدون پیش‌آگهی، وجود پیوندهای نامناسب تجاری، عدم اجرایی شدن موافقت‌نامه‌های استاندارد / گمرکی / بانکی و ... با کشورها و دسترسی محدود به منابع بانکی، محدود بودن سرمایه صندوق ضمانت صادرات و بانک توسعه صادرات، پوشش پایین بیمه صادرات غیرنفتی، عدم پذیرش ضمانت‌نامه‌های بانکی از جمله مشکلاتی بوده که فعالان تجاری با آن‌ها مواجه‌اند.

♦♦ چنانچه توضیحات تکمیلی لازم می‌دانید، عنوان فرمایید.

با توجه به موقعیت ژئوپلیتیکی ایران و قرار گرفتن در یک چهارراه جنوب-شمال و شرق-غرب به‌عنوان هاب منطقه‌ای و مسیر ترانزیت و همچنین قرار گرفتن در مسیر یک کمربند و یک جاده، با بازار مصرف نسبتاً بزرگ و وجود پتانسیل‌های بالای صدور خدمات فنی و مهندسی، برخورداری از وجود معادن و صنایع معدنی مرتبط و برخورداری از تنوع آب و هوایی در حوزه کشاورزی، تلاش همه‌جانبه بخش خصوصی و دولتی در کنار هم به‌منظور ارتقا جایگاه کشور با استفاده از فراهم نمودن توسعه صادرات غیرنفتی باید مورد توجه باشد.

در بحث موافقت‌نامه‌ها، تأکید بر اوراسیا لازم است. در

